

Anlaşılamadan anlatıla-maya-n âlim:

İbn Arabî

İBN ARABİ OKUMALARINA GENİŞ PARANTEZ AÇAN NEFES YAYINLARI DAHA ÖNCE GELENEK YAYINLARI'NDAN ÇIKAN MICHEL CHODKIEWICZ'İN YAZDIĞI SAHİLSİZ BİR UMMAN'I YENİDEN OKURLA BULUŞTURDU.

KERİM ARAL

Her şeyin bir tarihi olduğu gibi düşüncenin de bir tarihi var. Müellefatın yerini naklin aldığı İslam düşünce havzasında bu tarihin izlerini sürmek, bugüne dair elimize güçlü veriler sunar. Lâkin yapılan araştırmaların, ilim sahasındaki çalışmaların darlığı sebebiyle, bu sahayı bilip de derinliğine nüfuz etmek mümkün olmuyor ne yazık ki...

Dildeki kısırlık, düşüncedeki tutarsızlıkla birleşince ne yazık ki elde ciddi veriler birikmiyor. *Füsusü'l-Hikem*'ine yapılan onlarca atfa rağmen, kendinden sonraki tüm zamanlarda silinmez izler bırakan ve ç-alıntılıandığında ismi zikredilmeden çeşitli eserlere konu olan, *Fütubat*'ından ise nedense hiç bahsedilmeyen Şeyh-i Ekber İbn Arabî'nin hayatını incelediğimizde böyle bir durumla karşılaşmak mümkün. Hatta şarihleri olan Abdülkerim Cili, Sadreddin Konevî gibi isimlerin bile teğet geçtiği *Fütubat* gibi bir eserin sahibi İbn Arabî aleyhinde konuşmak ise çok daha kolay.

Kurulduğundan bu yana İbn Arabî okumalarına geniş parantez açan Nefes Yayınları da bu önemli isimle ilgili batıda yapılan akademik çalışmaları dilimize kazandırmaya devam ediyor. Michel Chodkiewicz'in kaleme aldığı ve daha önce de Gelenek Yayınları'na yayınlanmış olan *Sahilsiz Bir Umman* adlı kıymetli eserin tekrar yayınlaması hayli önemli. Zira Chodkiewicz William Chittick ve kızı Claude Addas ile birlikte bu alanda önde gelen birkaç isimden biri. Tespit ve değerlendirmelerini dikkate almakta fayda var.

ŞEYHİ EKBER'İN ETKİSİ

Chodkiewicz, Ekberî Rönesans olarak adlandırdığı Şeyh-i Ekber'in, eserleriyle birlikte hayatının da yeterince anlaşılmadığını, bilhassa tasavvufun yüksek ilmi geleneğini yansıtan eserlerinin, karmaşıklığıyla baş başa bırakılmış ve fakat istifade edilmekten de geri kalmayan bir anlayışla onu eleştirenlerin insafına terkedildiğini hatırlatıyor bu eserde.

İbni Arabî'nin Osmanlı'da baş üstünde tutulmasıyla beraber, yine de tesirinin Hint, Malezya ve Çin'deki kadar olmadığının da altını çiziyor. Eserde hayli dikkat çeken tespitler var. Ahmed Gümüşhanevi'den, Emir Abdülkadir'e, hatta İran'da Ayetullah Humeyni'ye kadar birbirinden farklı, birbirine zıt isimler üzerinde bıraktığı tesir, en az hakkındaki eleştiriler kadar konuşulmayı hak ediyor. Zira baş-

ka hiç kimsenin başına gelmeyecek kadar eserlerinden istifade edilip de adından hiç bahsedilmeyen ve fakat adından bahsedildiğinde de eseri hakkında onca tezwirat yapılan bir isimden bahsediyoruz.

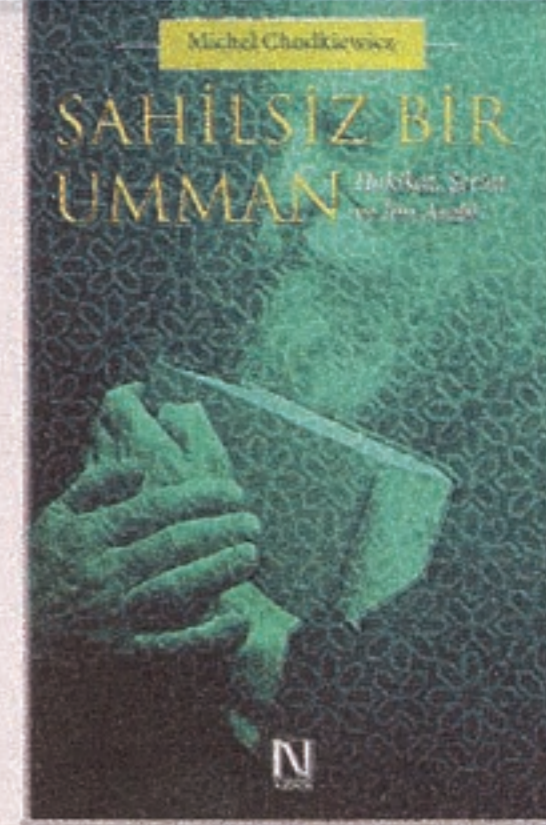
İbn Arabî, İbn Hazm gibi zahiri ulemayı da, Hanbeli ve Maliki ulemayı da dikkate alırken, kendisini bunlardan ayrı tutabilmiş yegâne müçtehitir de. Bu anlamda içtihat kapısını kapatanlara da, kapının kapalı olmasıyla ümmeti Kur'an'dan uzaklaştıran anlayışa da karşı çıkar. Şöyle der:

"Allah fıkh meselelerindeki ihtilafı kulları için bir rahmet ve onlara kulluk alâmeti olarak emrettiklerinde bir genişlik (ittisa) kıldı. Ama zamanın fukahâsı şeriatın genişletmiş olduğunu kendilerini taklit edenler için daralttılar. Onların mezhebinde olanlara, mesela şayet bu mezhep

Hanefilik ise şöyle dediler: 'Bu meselen için Şafii'nin ruhsatını sorma.' Diğer mezhep de bundan sakındırdı. Bu dindeki en büyük cinayetlerden ve en ağır zorlamalardandır. Halbuki Allah 'O size dinde hiçbir zorluk yükledi.' (Hac:78) buyurmaktadır. Şeriat kendisi ve ona ittiba edenler için içtihat eden kişinin ulaştığı hükmü geçerli saymıştır. Ama zamanın fukahâsı içtihadı dinle oynamak sayıp yasak etmiş. Onlar bu konuda cebâletin zirvesindedir." (*Fütubat*, 1,s.392)

FÜTÜHAT HAKKINDA ANLAMLI SUSKUNLUK

Yazarın da belirttiği gibi; (sh:104) biri şeriatın sessizliklerine, diğeryise çok anlamlılıklarına ilişkin iki temel konuda -İbn Arabî'nin yukarıdaki iktibas cümlesinden de anlayacağımız gibi- İslam düşünce geleneğiyle örtüşme-



SAHİLSİZ BİR UMMAN

MICHEL CHODKIEWICZ
NEFES YAYINLARI

HAZIRLAYAN:
ABDULLAH UÇMAN

NEFES YAYINLARI

yen durumların sultanlık idaresi ile saraya yakınlığın gölgesinde büyüüp palazlandığını, onun kolaylaştırıcı ve üslup zenginliği kazandıran yorumlarının bu tezwiratta düşman oklarını üzerine çektiğini söyleyebiliriz.

Sultanlık monarşisinin mahkûm ettiği irfanî geleneğin, müellefat içerisindeki yekûnunun bilinenden çok daha fazla olduğunu onu takip edenlere de bakarak anlamak mümkün. Molla Sadra'dan, Molla Cami'ye varana dek, hatta Nakşibendi ekolüne kadar çok geniş bir yelpazede etki bırakmış bir şeyhin henüz tetkik edilememiş eserlerine bakınca da, sanırım bu tespit daha bir önem kazanıyor.

Onun özellikle mistik yönlerini açığa çıkararak, Kur'an ve hadis ilimleriyle ilgili geniş müellefatını gizleyen gizli bir el vardır sanki. *Füsus*'u delik deşik edip *Fütubat*'ını yok saymak gibi. Hatta iki kalın cilde sığabilecek hacimde fıkah yazmalarının olduğunu bile bile onu dalaletle ve halktan kopuk olmakla suçlamak gibi...

Fütubat tetkikinin 1979 Şubat'ında Mısır'da yasaklandığını da buna eklersek, İbn Arabî'nin bu çok yönlülüğünde onu anlamayanları ya da onu anlamadan korkutanları ürktüren bir taraf olduğu kesin. Eserin ilk bölümünde aktarılan İmam Malik fetvasıyla ilgili tespit cümlesini dikkate aldığımızda İbn Arabî terminolojisini anlamak için "ismin hükmü" ile "isimlendirmenin sırrı (tesmiye) kavramlarındaki elastikiyetinin ve yine Kur'an lafzına olan sarsılmaz bağlılığının göz önünde bulundurulması gerekir. Onun keşif ve ilhama bağlı münzel yolculuğunun, Kur'an'ın inzal olmasından bağımsız olmadığını anlamayan bir kari, zaman zaman şaşkınlıkla karşı karşıya kalabilir.

Özellikle *Fütubat* hakkındaki anlamlı suskunluk, onun günyüzüne çıkamayan ve kayıp olması muhtemel tefsirinin yokluğuyla birlikte *Sahilsiz bir Umman* dediği Kur'an hakkındaki titizliğini anlamamızı engeller mahiyettedir. Bu yönde bir kastın var olup olmadığını henüz bilmiyoruz. Ama kendisine yöneltilen eleştirilerin bu iki yönden geldiğini varsaydığımızda, karşılaştığımız manzaranın da esaslı bir cevabı gerektirdiğini hatırlatmakta yarar var.

Michel Chodkiewicz'in *Sahilsiz Bir Umman*'ı Şeyh-i Ekber'e biraz daha yakından bakmaya yönelik entelektüel bir çalışma. Son bir not: *Fütubat*'la ilgili, yazarın da ısrarla belirttiği müphemlik durumu bir gün ortadan kalkar umarım.